

Financijsko zlostavljanje starijih osoba i njegove posljedice

Kolarić, Ena

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:581801>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA**

Ena Kolarić

**FINANCIJSKO ZLOSTAVLJANJE STARIJIH OSOBA I
NJEGOVE POSLJEDICE**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Ena Kolarić

FINANCIJSKO ZLOSTAVLJANJE STARIJIH OSOBA I
NJEGOVE POSLJEDICE

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: prof. dr. sc. Ana Štambuk

Zagreb, 2024.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. PRAVA OSOBA STARIJE ŽIVOTNE DOBI	2
2.1. <i>Zakonska regulativa nasilja u Hrvatskoj</i>	3
3. FINANCIJSKO ZLOSTAVLJANJE STARIJIH OSOBA	4
3.1. <i>Znakovi financijskog zlostavljanja starijih osoba</i>	5
3.2. <i>Tipovi financijskog zlostavljanja starijih osoba</i>	7
4. TEORIJSKA OBJAŠNJENJA FINANCIJSKOG ZLOSTAVLJANJA	10
5. FAKTORI RIZIKA I KARAKTERISTIKE ŽRTAVA	11
6. KARAKTERISTIKE POČINITELJA FINANCIJSKOG ZLOSTAVLJANJA NAD STARIJIM OSOBAMA	14
7. PREVALENCIJA FINANCIJSKOG ZLOSTAVLJANJA STARIJIH OSOBA	17
8. POSLJEDICE FINANCIJSKOG ZLOSTAVLJANJA STARIJIH	19
9. PREVENCIJA	21
10. ZAKLJUČAK	22
11. LITERATURA	24

Financijsko zlostavljanje starijih osoba i njegove posljedice

Sažetak: Financijsko nasilje promatra se kao nelegalno korištenje imovine ili vlasništva starije osobe, tj. korištenje bez njihova dopuštenja ili znanja. Financijsko zlostavljanje opisuje se kao zločin 21. stoljeća, jedan je od najčešćih oblika zlostavljanja starijih osoba, no zabrinjavajuć podatak jest da postoji veliki broj neprijavljenih slučajeva što predstavlja veliki društveni problem. U povećanom riziku za zlostavljanje su starije osobe kod kojih je prisutno kognitivno oštećenje (npr. demencija), narušenog su psihičkog i tjelesnog zdravlja, usamljene i izolirane. Članovi obitelji zlostavljane osobe često su bili počinitelji financijskog zlostavljanja. No jednako tako postoje istraživanja koja pokazuju kako i stranci, starijoj osobi nepoznati ljudi, mogu biti počinitelji nasilja. Financijsko zlostavljanje starijih osoba predstavlja ozbiljnu prijetnju financijskoj sigurnosti i emocionalnom blagostanju starije populacije. Kako broj ljudi u dobi od 65 godina i više kontinuirano raste, važno je razviti učinkovite strategije za sprječavanje ovog oblika zlostavljanja. Cilj ovog rada je prikazati znakove, pojavne oblike, rasprostranjenost i rizične faktore za počinjenje financijskog zlostavljanja nad starijim osobama.

Ključne riječi: financijsko zlostavljanje, osobe starije životne dobi, posljedice nasilja, faktori rizika

Financial abuse of the elderly and its consequences

Abstract: Financial abuse is seen as an illegal use of property or assets of elderly person, i.e. use without their the permission or knowledge. Financial abuse is described as a crime of the 21st century, it is one of the most common forms of abuse of the elderly, but the worrying fact is that there are a large number of unreported cases, which represents a major social problem. Elderly people with cognitive impairment (eg dementia), impaired mental and physical health, lonely and isolated are at increased risk for abuse. Family members of the abused person were often perpetrators of financial abuse. However, there are also studies that show that even strangers, people unknown to an elderly person, can be perpetrators of violence. Financial elder abuse is a serious threat to the financial security and emotional well-being of the elderly population. As the number of people aged 65 and over continues to grow, it is important to develop effective strategies to prevent this form of abuse. The aim of this paper is to present the signs, manifestations, prevalence and risk factors for the commission of financial abuse against the elderly.

Keywords: financial abuse, elderly people, consequences of violence, risk factors

Izjava o izvornosti

Ja, Ena Kolarić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Ena Kolarić, v.r.

Datum: 18.9.2024.

1. UVOD

Proces koji je karakterističan za suvremeno društvo jest demografsko starenje stanovništva. To znači povećanje broja starijih od 65 godina u odnosu na ukupnu populaciju (Rusac, 2006). Prema Popisu stanovnika 2021. godine, Republika Hrvatska ima 3 871 833 stanovnika pri čemu udio stanovništva u dobi od 65 godina i više iznosi 22,45% (DZS, 2022).

Starenje je prirodan proces karakteriziran kvantitativnim i kvalitativnim propadanjem kao rezultat neizbježnih, nepovratnih i involutivnih procesa. Tako određene funkcije koje su nekoć bile sasvim normalne i uobičajene sada počinju slabiti i postupno nestajati, što dovodi do smanjene kvalitete života, a često i do ovisnosti o tuđoj skrbi zbog čega se starije osobe nalaze u rizičnijoj skupini za nasilje (WHO, 2022).

Nasilje nad starijima definira se kao „pojedinačni ili ponavljajući čin ili nedostatak odgovarajućeg postupanja koje se događa u bilo kojem odnosu očekivanja i povjerenja, a koje uzrokuje štetu, bol, nepriliku ili nevolju starijoj osobi“ (WHO 2002, prema Ajduković i sur, 2007:4).

Jedan od najčešćih oblika zlostavljanja starijih osoba jest financijsko zlostavljanje. Financijsko zlostavljanje je nezakonito ili neprikladno korištenje dobara i imovine starije osobe (Rusac, 2006). Obuhvaća nezakonito i nepošteno korištenje novca i imovine starije osobe za vlastitu dobrobit. Primjeri financijskog zlostavljanja su krađa novca ili stvari, prodaja imovine bez pristanka osobe, krivotvorenje potpisa, zlouporaba punomoći, promjena oporuke itd. (Rusac, 2006).

Zbog starenja društva, povećava se broj osoba pogodnih za financijsko zlostavljanje stoga je rano prepoznavanje problema zlostavljanja starijih osoba vrlo važno (Petrusic i sur., 2015).

Iako prepoznat kao društveni problem, problem financijskog nasilja nad starijim osobama ostaje relativno nezapažen što pokazuje oskudan broj istraživanja na tu temu u Hrvatskoj (Rusac i Vuić, 2017).

Posljedice financijskog zlostavljanja dovode do razvoja mnogih psihičkih poremećaja i bolesti kod starijih osoba, poput anksioznosti, depresije, socijalne izolacije i drugih.

S ciljem da se ukaže na važnost i relevantnost problema financijskog nasilja u starijoj dobi, ovaj rad će prikazati znakove i oblike financijskog zlostavljanja starijih ljudi, biti

će navedeni faktori rizika i obilježja žrtava i počinitelja te će se navesti posljedice navedenog nasilja te moguće strategije prevencije.

2. PRAVA OSOBA STARIJE ŽIVOTNE DOBI

Zbog izrazite ranjivosti te izloženosti negativnim utjecajima okoline, potrebno je osigurati dodatnu zaštitu i promociju prava starijih osoba na svim razinama.

Na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda 1991. godine, s ciljem jačanja i zaštite prava starijih osoba te njihova uključivanja u zajednicu, donesena su načela za starije ljude (UN, 1991; prema Rusac i sur., 2016). Načelo neovisnosti se odnosi na „dostupnost prikladne hrane, vode, stanovanja, odjeće i zdravstvene skrbi kroz osiguranje dohotka, obiteljske podrške i potpore zajednice te kroz samopomoć; mogućnost rada ili pristup drugim aktivnostima kojima bi se osigurao dohodak; mogućnost sudjelovanja u odlučivanju kada i prema kojem rasporedu će ići u mirovinu; pristup odgovarajućim obrazovnim programima i programima obuke za stjecanje različitih vještina; život u sigurnoj sredini koja se može prilagoditi osobnim potrebama i promijenjenim sposobnostima; život u vlastitom domu što je duže moguće.“ (UN, 1991; prema Rusac i sur., 2016, str. 16). Iduće navedeno načelo je participacija koja zagovara kako bi starije osobe trebale „ostati sastavni dio društva, aktivno sudjelovati u tvorbi i provedbi politike koja izravno utječe na njihovo blagostanje, kao i podijeliti svoja znanja i vještine s mlađim generacijama; tražiti i stvoriti mogućnost kako raditi na korist svojoj društvenoj zajednici i kako se dragovoljno uključiti u aktivnosti koje su primjerene njihovim interesima i sposobnostima; organizirati pokrete ili udruge starijih ljudi“ (UN, 1991; prema Rusac i sur., 2016, str. 16). Načelo skrbi se odnosi na neometanu zdravstvenu skrb koja sprječava ili odgađa početak bolesti (UN, 1991; prema Rusac i sur., 2016). Iduće načelo je načelo dostojanstva koje se odnosi na to da bi starije osobe trebale: „moći dostojanstveno i sigurno živjeti te biti zaštićeni od izrabljivanja i tjelesnog i društvenog zlostavljanja; biti sigurni da će se s njima postupati pošteno bez obzira na dob, rasnu ili etničku pripadnost, invalidnost ili drugi status, kao i da će biti cijenjeni bez obzira na svoj gospodarski doprinos“ (UN, 1991; prema Rusac i sur., 2016, str. 17). Te posljednje načelo, načelo samoispunjenja, koje označava da starije osobe moraju ostvariti svoje potencijale koristeći obrazovne, rekreacijske, duhovne i kulturne resurse društva iz svoje okoline (UN, 1991; prema Rusac i sur., 2016).

2.1. Zakonska regulativa nasilja u Hrvatskoj

S pravne točke gledišta, prava starijih osoba i zaštita od nasilja u Republici Hrvatskoj regulirani su Ustavom, Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji, Obiteljskim zakonom, Kaznenim zakonom, Zakonom o kaznenom postupku i Protokolima o postupanju u slučaju nasilja.

Prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22, 36/24), kojim se štite žrtve obiteljskog nasilja, nasilje nad starijim osobama ulazi u određenje nasilja u obitelji te one kao žrtve nasilja u obitelji uživaju posebnu zaštitu.

Članak 10. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22, 36/24) u stavku 5. definira „ekonomsko nasilje kao zabrana ili onemogućavanje korištenja zajedničke ili osobne imovine, raspolaganja osobnim prihodima ili imovine stečene osobnim radom ili nasljeđivanjem, onemogućavanje zapošljavanja, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i za skrb o djeci“.

Članak 22. istog zakona govori o prekršajnim odredbama koje nastupaju uslijed počinjenja nasilja:

(3) Tko u nazočnosti djeteta ili osobe s invaliditetom ili osobe starije životne dobi počini nasilje iz članka 10. ovoga Zakona, kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od najmanje 1100,00 eura ili kaznom zatvora u trajanju od najmanje 45 dana. Osim prethodno navedenog zakona, Ustav kao temeljni zakon Republike Hrvatske koji u članku 23. (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14) navodi kako „nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakovom obliku zlostavljanja ili bez svoje privole liječničkim ili znanstvenim pokusima“.

Također Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24) u članku 323.a navodi: „1) Tko nasiljem, zlostavljanjem, izživljavanjem ili drugim osobito drskim ponašanjem na javnom mjestu drugoga dovede u ponižavajući položaj, a time nije počinjeno teže kazneno djelo, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(2) Tko djelo iz stavka 1. ovoga članka počini iz mržnje, prema bliskoj osobi ili prema osobi posebno ranjivoj zbog njezine dobi, teže tjelesne ili duševne smetnje ili trudnoće, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.“

3. FINANCIJSKO ZLOSTAVLJANJE STARIJIH OSOBA

Financijsko zlostavljanje starijih naziva se zločinom 21. stoljeća zbog svojeg godišnjeg linearnog povećanja gubitaka i stope viktimizacije (Fenge i Lee, 2018).

Globalno postoji mnogo različitih definicija financijskog zlostavljanja starijih osoba (Fealy i sur., 2012) i raznolikost načina počinjenja.

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO, 2002) identificira financijsko zlostavljanje starijih osoba kao „ilegalno ili neprikladno iskorištavanje ili korištenje sredstava ili drugih resursa starije osobe.“

Rusac (2006:10) navodi da se financijsko zlostavljanje „odnosi na korištenje novca ili vlasništva starije osobe na nepošten način ili korištenje imovine starije osobe za vlastitu dobrobit“. Reed (2005; prema Rusac, 2006) navodi da financijsko zlostavljanje starijih osoba podrazumijeva nedoličan čin ili postupak kojim pojedinac, koristeći se materijalnim sredstvima starije osobe bez njena pristanka, ostvaruje financijsku korist, čime se na prethodne definicije dodaje element nepristanka starije osobe.

Centar za kontrolu bolesti (CDC) koristi element povjerenja te financijsko zlostavljanje definira kao: „Ilegalno, neovlašteno ili nepropisno korištenje resursa starije osobe od strane njegovatelja ili druge osobe u odnosu od povjerenja, za dobrobit nekoga tko nije starija osoba" (Hall i sur., 2016).

Financijsko zlostavljanje uključuje financijsku manipulaciju ili iskorištavanje, kao i prijevaru, krivotvorenje, ucjenu i zlouporabu. Djelovanje bez dopuštenja na način kojim se neprikladno ili nezakonito koristi tuđa imovina ili novac predstavlja financijsko iskorištavanje ili zlouporabu (Rusac, 2006).

Uobičajene fraze koje se koriste za financijsko zlostavljanje starijih osoba uključuju financijsko maltretiranje (Laumann i sur., 2008), materijalno zlostavljanje (Crichton i sur., 1999); financijsko iskorištavanje (Choi i sur., 1999); materijalno iskorištavanje (Lachs i Pillemer, 2004; prema Rusac i Vuić, 2017); ekonomsko nasilje (Ferreira, 2005); i financijsko zlostavljanje (Allen, 2000; prema Rusac i Vuić, 2017). Ove fraze su sinonimi i opisuju djelo kojim se namjerava lišiti neke osobe njezine imovine (Rusac i Vuić, 2017).

Financijsko zlostavljanje starijih osoba ozbiljan je i sve češći oblik zlostavljanja, koji se često događa zajedno s drugim oblicima zlostavljanja (Choi i Mayer, 2000) te koji

pogađa posebno ranjivu populaciju u društvu, a jedan je od najmanje prijavljivanih zločina (Rusac i Vuić, 2017). Starije osobe mogu osjetiti strah i sram nakon prijavljivanja, strah od odmazde, zabrinutost zbog smještaja u ustanovu, financijsku nestabilnost i uvjerenje da drugi neće doživjeti istu stvar ili biti izloženi negativnoj prosudbi okoline (Payne, 2013). Također, neke osobe zbog nepovjerenja u institucije i stručnjake ne vide smisao prijavljivanja (Payne, 2013). Ova vrsta zlostavljanja često ostaje neprepoznata, budući da se zlostavljači često nalaze u krugu obitelji, među prijateljima ili su njegovatelji koji uživaju povjerenje žrtve (Rusac i Vuić, 2017). Razumijevanje uzroka, oblika i posljedica ovog problema ključno je za njegovu prevenciju i osiguranje dostojanstva i zaštite starijih osoba.

3.1. Znakovi financijskog zlostavljanja starijih osoba

Financijsko zlostavljanje se u većini slučajeva događa u privatnosti te nema vidljivih tjelesnih znakova nasilja zbog čega ga je teško otkriti. Akers (2014; prema Rusac i Vuić, 2017) navodi dvije vrste simptoma koji ukazuju na financijsko zlostavljanje. Prva skupina simptoma financijskog zlostavljanja odnosi se na promjene u financijama, a druga se tiče promjena u životnom stilu zlostavljane osobe kao na primjer promjene u izgledu, navikama i ponašanju (Akers, 2014; prema Rusac i Vuić, 2017). Pokazatelji koji se odnose na područje vođenja bankovnih računa mogu biti transakcije na drugi bankovni račun, drastične promjene u iznosima isplate s računa, neobjašnjivi troškovi na kreditnim karticama, promjene korisnika računa ili dodavanje novih opunomoćenika (Akers 2014; prema Vuić i Rusac, 2017, 333). Također, znakovi financijskog nasilja nad starijim osobama mogu biti nedavne i nepoznate promjene oporuka, vlasnika hipoteka, isprava.

Hafemeister (2003) razlikuje simptome ekonomskog nasilja s obzirom na područje u kojem se događaju. Prva skupina simptoma može se primijetiti u domu i užem okruženju starije osobe. Posumnjati na mogućnost financijskog iskorištavanja treba kada starijoj osobi nedostaju stvari iz vlastitog doma, ne nosi nakit koji je uobičajeno nosila. Drugo područje obuhvaća bankovne račune i promjene na istom te novčani transferi na druge račune, veliki troškovi ili nepodmirivanje računa. Treća skupina indikatora financijskog zlostavljanja povezana je s posjetima starije osobe liječnicima ili drugim pružateljima zdravstvenih usluga (Hafemeister, 2003).

Jedan takav signal su nezadovoljene fizičke potrebe pacijenta bez obzira na dostupnost financijskih sredstava (Lachs i Pillemer, 1995). Ostala identificirana ponašanja su propušteni liječnički pregledi, odustajanje od liječenja, nekarakteristično neplaćanje usluga, slabljenje fizičkog i psihičkog zdravlja, obrambeni stav ili neprijateljstvo njegovatelja tijekom posjeta ili telefonom, te nevoljkost njegovatelja da ostavi stariju osobu samu tijekom imenovanja (Tueth, 2000).

Sedić (2010) navodi kako mogući znakovi i simptomi financijskog iskorištavanja uključuju:

- Iznenađne promjene stanja bankovnog računa, isplate većih svota novca
- Iznenađni prijenos novca na nekog od članova obitelji ili izvan nje
- Neobjašnjiv nestanak imovine ili novca
- Neplaćeni računi unatoč dostupnim izvorima financija
- Pojava do prije nepoznate rodbine koja tvrdi da ima pravo na imovinu starije osobe
- Kupovina nepotrebnih stvari
- Izjava starije osobe da je financijski iskorištavana.

Sumnju na financijsko zlostavljanje treba imati ukoliko osoba starije životne dobi izjavi ili izrazi zabrinutost o iskorištavanju (Fealy i sur., 2012). Primjerice, ukoliko osoba, neovisno o svojem kognitivnom stanju, kaže kako joj netko krade novac, neopravdano koristi njezino vlasništvo, ukoliko ne može pronaći važne dokumente i kreditnu karticu, pokazuje strah i zabrinutost o financijskim izdacima ili odjednom postane sumnjičava i počinje skrivati vlastite stvari (Fealy i sur., 2012). Slično tome, na financijsko zlostavljanje mogu upućivati pritužbe starije osobe da je nekoć imala novca, ali se čini da ga više nema ili iznenadna nemogućnost plaćanja računa (Langan i Means, 1996).

The Consumer Financial Protection Bureau (CFPB) (2021) također navodi kako se znakovi financijskog zlostavljanja starijih mogu primijetiti u privatnom okruženju starije osobe te promatrajući dinamiku obitelji.

Pojava neke nove, dosad nepoznate osobe koja se doima kao da stariji ima "novog najboljeg prijatelja" i koji je uvijek u blizini i ima previše zaštitnički odnos te je

upoznat s financijom situacijom starije osobe te umjesto nje obavlja neke poslove financijske naravi može biti indikator financijskog nasilja (CFPB, 2021).

Članovi obitelji koji su ovisni o alkoholu ili drogama ili koji pokazuju interes na sredstva starije osobe mogu sugerirati financijsko iskorištavanje (Hwang, 1996).

3.2. Tipovi financijskog zlostavljanja starijih osoba

Financijsko zlostavljanje pojavljuje se u mnogo oblika, od nešto tradicionalnijih, „suptilnijih poput uspostavljanja zlonamjernog utjecaja pri potpisivanju različitih ugovora i sastavljanju oporuka, krivotvorenja potpisa, zlouporabe punomoći i skrbništva te protupravnih prijenosa vlasništva pa sve do otvorenih prijevara, obmana, lažnog predstavljanja, iznuđivanja, krađa (od povremenih potkradanja manjih količina gotovine, do krađe životne uštedevine i doma), provala i grabežnih umorstava“ (Žarković Palijan i sur.; prema Vuić i Rusac, 2017: 324).

Udruga za podršku žrtvama i svjedocima (2020) u sklopu projekta “Stop nasilju nad starijima!” financiranog od strane Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku izdaje brošuru i navodi kako se financijsko zlostavljanje starijih može pojaviti u obliku prijave, prijave kod ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju, financijska ucjena i zlouporaba, korištenje novca ili vlasništva starije osobe na nepošten način ili za dobrobit počinitelja, promjena oporuke, zlouporaba punomoći, potpisivanje dokumenata i sl. Također navode kako svaki oblik krađe i nepravomoćnog korištenje njihovog vlasništva, prodaju kuća ili vlasništva bez njihovog pristanka, naplaćivanje većih cijena za stvari koje se kupe starijoj osobi te ne vraćanje novaca nakon što su ga posudili od starije osobe su oblici ekonomskog nasilja. Zadiranje u financijsku privatnost starijih, otvaranje pošte te odbijanje mogućnosti da se isele iz kuće se smatraju vrstom financijskog zlostavljanja starijih osoba (Udruga za podršku žrtvama i svjedocima, 2020).

Neposredno uzimanje novca, nakita, kreditnih kartica ili drugih vrijednosti bez dopuštenja te neovlaštena uporaba bankovnih kartica starije osobe bez njezinog znanja ili pristanka (National Center on Elder Abuse, 2001; prema Hafemeister, 2003).

Osobe s pravnom ili stvarnom moći nad financijama starije osobe (npr. putem punomoći) mogu zloupotrijebiti svoju poziciju za vlastitu korist ili mogu prisiliti starije osobe da promijene oporuku, ugovore ili druge pravne dokumente (Frolik, 2001).

Financijskim zlostavljanjem smatra se i zlouporaba socijalnih ili mirovinskih primanja starije osobe za osobne potrebe zlostavljača (New York State Department of Law, 2000; prema Hafemeister, 2003) te naplaćivanje lažnih ili pretjerano skupih usluga koje starija osoba zapravo nije tražila ili nije potrebovala (Central California Legal Services, 2001; prema Hafemeister, 2003).

Rusac i Vuić (2017) navode kako je u Hrvatskoj i dalje najučestalije iskorištavanje starijih osoba s ciljem ostvarivanja njihove materijalne imovine putem ugovora o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju. Prava i obveze u navedenim ugovorima dogovaraju same stranke te one ovise o potrebama i mogućnostima ugovornih strana (Butković, 2012). Ugovor o doživotnom uzdržavanju označava kako obveza pružatelja uzdržavanja nastupa odmah, a ako je davatelj uzdržavanja ispunio svoju obvezu na način određen ugovorom, nakon smrti primatelja uzdržavanja će steći vlasništvo imovine koja je bila predmetom ugovora (Butković, 2012). Za razliku od ugovora o doživotnom uzdržavanju, kod ugovora o dosmrtnom uzdržavanju davatelj uzdržavanja stječe odmah, dok je uzdržavani još uvijek živ, pravo na vlasništvo imovine koja je predmet ugovora (Butković, 2012).

Ne treba zanemariti novije oblike ekonomskog iskorištavanja koji su karakteristični za 21. stoljeće, odnosno, javljaju se pojavom tehnologije i interneta te novih metoda masovne komunikacije (National Trading Standards Scams Team, 2015).

Prijevara unuka (eng. *The Grandparent Scam*) jedan je od novijih načina iskorištavanja starijih osoba (Doyle, 2022). Prevaranti će nazvati stariju osobu i reći nešto u stilu: "Bok bako, znaš li tko je ovo?" te kada baka i djed kažu ime unuka na kojeg prevarant najviše zvuči, prevarant je uspostavio lažni identitet i priliku za prijevaru. Ako starije osobe nasjednu, lažni unuk tražit će novac da riješi neku neočekivanu situaciju, financijski problem (zakašnjela najamnina, popravci automobila, kaucija u zatvoru) i molit će „baku i djeda“ da mu posude novac te da nikome ne kažu (Doyle, 2022).

Prijezare računalne tehničke podrške karakteristične su za stariju populaciju zbog njihove neupoznatosti s tehnologijom (Doyle, 2022). Na računalu ili telefonu pojavi se skočna poruka s virusom i brojem telefona ili prazan ekran, govoreći da je uređaj ugrožen i treba popravak. Kada se nazove broj podrške za pomoć, prevarant može zatražiti pristup računalu i/ili da se plati naknada za popravak. Starije osobe su vrlo

često neupoznate s radom računala te zbog toga pristanu na takve stvari zbog čega postaju lake mete za financijsko zlostavljanje (Doyle, 2022).

Phishing i online prevare obuhvaćaju slanje lažnih e-poruka ili kreiranje lažnih web stranica s ciljem prikupljanja osjetljivih financijskih podataka starijih osoba (Doyle, 2022).

Moguće su i telefonske prevare u kojima prevaranti traže novac ili informacije, predstavljajući se kao službenici banke, policije ili drugih autoriteta (Doyle, 2022).

Za prijevare u nagradnim igrama i lutriji početni kontakt sa žrtvom obično se sastoji od telefonskog poziva, e-mail, obavijesti putem društvenih medija koja ukazuje žrtvi da su oni dobitnici "nagrade" (Doyle, 2022). Počinitelj prijevare obično će tražiti od žrtve da počinitelju pošalje novac kako bi se pokrio trošak obrade i porez prije nego se novčana nagrada može poslati žrtvi. Također, postoji varijanta da se umjesto novca trebaju poslati osobni podaci što kasnije onda prevaranti iskorištavaju (Doyle, 2022). Jedan uobičajeni oblik prijevare kod starijih osoba uključuje prijevare vezane uz povjerenje/ljubav (Doyle, 2022). Ljubavne prijevare funkcioniraju tako što žrtva upozna počinitelja na društvenoj mreži ili stranici za upoznavanje. Starije osobe mogu biti prevarene u nove romantične ili platonske veze od strane beskrupuloznih ljudi koji žele doći do novca (Doyle, 2022). Većina priča kojima se obraćaju starijim osobama je slična - oni rade u inozemstvu i trebaju novac kako bi se vratili kući, u vojsci su, oni su doktori, nasljednici su ogromnog bogatstva i trebaju novac kako bi "oslobodili svoja sredstva". Svi ti slučajevi prikazani su kako počinitelji imaju novac i mogu pružiti dobar život starijoj osobi kad se sretnu te zbog toga starije osobe pristanu poslati im novac te tako postanu žrtve financijskog nasilja jer su sve te priče izmišljene. U Sjedinjenim Američkim Državama ovaj oblik financijskog zlostavljanja je najčešći u proteklih pet godina, žrtve su izgubile više od 1,3 milijarde dolara na takvim prijevarama (NCOA, 2021; prema Doyle, 2022).

Dobrotvorne prijevare oslanjaju se na dobru volju starijih osoba s pričom kako se novac skuplja u dobre svrhe zbog čega bi starije osobe uplatile novac. Slično tome, starije osobe može se uvjeriti da investiraju u nepostojeće ili visokorizične projekte, s obećanjima o velikoj dobiti (Doyle, 2022).

Financijsko zanemarivanje također je jedan od oblika financijskog zlostavljanja starijih osoba, a uključuje namjerno uskraćivanje sredstava starijoj osobi koja ovisi o

drugima za financijsku podršku, kao što je uskraćivanje novca za osnovne životne potrebe. Također, financijsko zanemarivanje se može opisati kao neuspjeh u korištenju raspoloživih sredstava. Ovakav oblik nasilja može se manifestirati u vidu pružanja nekvalitetne skrbi, unatoč postojećim resursima kojima se može osigurati kvalitetna skrb; kroz zbunjenost starije osobe o financijskoj situaciji ili ako je neočekivano prenijela značajno materijalno bogatstvo na člana obitelji (Rusac i Vuić, 2017).

4. TEORIJSKA OBJAŠNJENJA FINACIJSKOG ZLOSTAVLJANJA

Jedan od izazova u razvijanju teorije financijskog iskorištavanja jest da žrtve, starije osobe i počinitelji čine heterogenu skupinu pojedinaca (Jackson i Hafemeister, 2011). Odnosno, postoji velika raznolikost osoba koje su zahvaćene financijskim zlostavljanjem (Jackson i Hafemeister, 2011). Primjerice, počinitelji su i članovi obitelji i stranci; starije osobe jako se razlikuju po dobi, zdravlju, mentalnim sposobnostima, dostupnosti sustava podrške, odnosom s članovima obitelji itd.

No Rusac i Vuić (2017) navode ekološkosustavsku, teoriju moći i kontrole te teoriju društvene razmjene kao bitnima za razumijevanje financijskog zlostavljanja starijih osoba.

„Ekološko-sustavska teorija temelji se na interakciji ljudi s njihovim prirodnim i socijalnim okruženjem“ (Knežević i sur., 2013.; prema Rusac i Vuić, 2017: 325/326). Ekološki model bavi se interaktivnim djelovanjem niza čimbenika koji se mogu grupirati na tri razine. Prva razina je individualna koja uključuje osobine ličnosti, razvojni put pojedinca, vrijednosti te se odnosi na obilježja nasilnika i na obilježja članova obitelji koji trpe nasilje. Iduća jest obiteljska razina koja obuhvaća obrasce ponašanja i obiteljsku dinamiku te posljednja, sociokulturna razina uključuje norme i vrijednosti lokalne zajednice, zakone i praksu pravosudnog sustava, stav prema nasilju i sl. (Rusac i Vuić, 2017).

Teorija moći i kontrole naglašava da financijsko zlostavljanje nastaje kada postoji neravnotežan odnos između dvije osobe. Jedna moćnija, autoritarnija osoba iskorištava i preuzima kontrolu nad fizički, emocionalno i materijalno slabijom osobom s ciljem postizanja određene materijalne koristi koristeći se različitim taktikama kako bi dobili i održali moć i kontrolu (Burnight i Mosqueda, 2011.; prema Rusac i Vuić, 2017).

Teorija društvene razmjene temelji se na pretpostavkama da socijalna interakcija uključuje razmjene nagrada i kazni (Rusac i Vuić, 2017). Nagrade treba svesti na maksimum, dok će se na minimum svesti cijena postizanja rezultata. Ljudi što su stariji, ranjiviji su i nemoćniji, zbog čega postaju sve više ovisni o svome njegovatelju. Rusac i Vuić (2017) navode kako ova teorija pomaže razumjeti tako velik broj neprijavljenih slučajeva financijskog zlostavljanja. Ljudi koji su zlostavljani, svjesni svoje nemoći ostaju u zlostavljačkom okruženju. Odnosno, sve dok njihova potreba za pomoći premašuje cijenu maltretiranja, stariji ljudi ostaju žrtve zlostavljanja. Zbog prethodno navedenog te zbog prisutnosti straha, srama i ljubavi prema nasilnoj osobi, starije osobe ne priznaju ni sebi ni drugima postojanje nasilja (Rusac i Vuić, 2017). Teorija rutinskih aktivnosti je kriminološka teorija koja sugerira da se kriminalno ponašanje događa kada se spoje tri elementa: motivirani počinitelj, pogodna meta i odsutnost sposobnog skrbnika (Felson i Cohen, 1979; prema DeLiema, 2018). Na primjer, lopov može biti motiviran za krađu, samačko kućanstvo starije osobe može biti prikladna meta, a nepostojanje sigurnosnih mjera može stvoriti priliku za izvršenje zločina.

5. FAKTORI RIZIKA I KARAKTERISTIKE ŽRTAVA

Faktori rizika za financijsko zlostavljanje starijih osoba odnose se na različite osobne, društvene i okolišne elemente koji mogu povećati vjerojatnost da starija osoba postane žrtva.

Starija dob, smetnje u svakodnevnim aktivnostima, kognitivni deficiti povezani su s povećanom ranjivošću starijih osoba na zlostavljanje (Pillemer i Finkelhor, 1989.; Sharon, 1991; prema Choi i Mayer, 2000). Starije žene koje su bijelke i žive same smatraju se najvjerojatnijim žrtvama financijskog zlostavljanja, možda više nego kod bilo kojeg drugog oblika zlostavljanja starijih osoba (National Center on Elder Abuse, 1998; prema Hafemeister, 2003). Nacionalna studija o učestalosti zlostavljanja starijih osoba, koja je provedena 1998. od strane Nacionalnog centra za zlostavljanje starijih osoba (Hafemaister, 2003), pokazala je kako žene čine 63% žrtava financijskog zlostavljanja. Prema izvješću Bernatza i suradnika (2001), žene starije od 57 godina koje žive same, najčešće su žrtve financijskog zlostavljanja, a rizičnim metama smatraju se i one koje su društveno izolirane, usamljene ili nedavno izgubile partnera.

Literatura prikazuje niz razloga zašto su većina starijih žrtava financijskog zlostavljanja žene (Dessin, 1999.). Naime, žene žive dulje od muškaraca te je stoga više žena dostupno kao meta financijskog zlostavljanja starijih osoba. Zatim, počinitelji mogu žene doživljavati kao slabe i ranjive. Mnoge žene nisu se bavile financijskim poslovima jer su ih rješavali njihovi muževi a kad im muževi umru ili izgube sposobnost upravljanja svojim financijama, te su žene posebno dobre mete za počinitelje koji nude "pomoć", ali umjesto toga iskorištavaju raspoloživu imovinu (Dessin, 1999).

Istraživanje o nasilju među starijim osobama u Zagrebu pokazuje da su osobe u dobi od 75 do 84 godine sklonije biti metom financijskog zlostavljanja (Rusac, 2006).

Kako nema nekog pravila tko je podložniji zlostavljanju, Peterson i suradnici (2014) daju oprečne podatke što se tiče dobi kao faktora rizika za financijsko zlostavljanje. Naime, rezultati istraživanja pokazuju kako odmaklija dob starije osobe nije značajan prediktor financijskog zlostavljanja, već se ono javlja i kod mlađih starijih osoba u gotovo istom omjeru (Peterson i sur., 2014). Istraživanja su pokazala da odrasli u kasnim 50-ima i ranim 60-ima imaju veću vjerojatnost da će biti žrtve financijskog zlostavljanja od starijih odraslih osoba (Biggs i sur., 2009). To također potvrđuje istraživanje koje je bilo provedeno u New Yorku budući da su dobiveni rezultati pokazali kako u 58,9% slučajeva financijskog zlostavljanja žrtve su bile mlađe starije osobe (Rusac i Vuić, 2017).

Wood i suradnici (2015) proveli su istraživanje kojim su željeli pokazati važnost imanja računskih sposobnosti budući da slaba računska sposobnost predstavlja čimbenik rizika za financijsko zlostavljanje jer može ograničiti pojedince u razumijevanju i uključivanju u promišljeno zaključivanje. Starije osobe koje imaju slabije računске sposobnosti i manjak znanja o financijskim sustavima, investicijama ili načinima zaštite imovine, lakše postaju žrtve prevara, lažnih investicija ili manipulacija s bankovnim računima.

Osjećaj usamljenosti i manjka socijalnih kontakata mogu povećati emocionalnu ranjivost i kao rezultat toga povećati osjetljivost na reagiranje na prijevaru (Reibolt i Vogel, 2003). Društveno izolirane starije odrasle osobe opisane su kao vrlo ranjive na financijsko zlostavljanje jer mogu pozitivno reagirati na bilo koji novi oblik društvenog kontakta (Lubben i sur., 2015). Također, ako starije osobe žive daleko od

članova obitelji, manje su pod nadzorom i kontrolom, što može omogućiti zlostavljačima da iskoriste situaciju. Društveno izolirani stariji ljudi vjerojatnije će odgovoriti na telemarketinške telefonske pozive, prodaju na kućnom pragu, prijevernu poštu (*scam*) i poslušati prodajne reklame (Lee i Geistfeld, 1999).

Starije osobe koje imaju fizičke ili kognitivne poteškoće češće su mete jer su manje sposobne pratiti svoje financije ili prepoznati znakove zlostavljanja s (Alzheimer's Society, 2011; prema Fenge i Lee, 2018). Zabilježeno je da kognitivni pad povezan s demencijom ima negativan učinak na vještine upravljanja financijama (Marson i sur., 2009). Pojedinci s demencijom mogu imati smanjenu financijsku sposobnost i sposobnost prosuđivanja rizika i mogu naići na poteškoće s donošenjem financijskih odluka što povećava rizik reagiranja na prijevaru (Marson i sur., 2009). Istraživanje provedeno na uzorku od 218 starijih Australaca, koji su se smatrali žrtvama financijskog zlostavljanja, pokazalo je kako od demencije pati 52% ispitanika, a 7% njih ima problema s mentalnim zdravljem (Wainer i sur., 2010).

Starije osobe koje se oslanjaju na povjerenje prema članovima obitelji, prijateljima ili skrbnicima mogu biti lako manipulirane, posebno ako zlostavljači koriste emocionalne taktike da bi ostvarili svoje ciljeve (Fenge i Lee, 2018). Ovisnost o članovima obitelji te slobodan pristup bankovnim karticama, štednim knjižicama, čekovima ili drugim financijskim resursima od strane skrbnika, prijatelja ili članova obitelji, to može povećati rizik od zlostavljanja (Lee i sur., 2014).

Ako članovi obitelji imaju vlastite financijske probleme (dugove, nezaposlenost), veća je vjerojatnost da će pokušati iskoristiti imovinu starije osobe za vlastitu korist. Te ako se financijski oslanjaju na stariju osobu mogu razviti osjećaj prava na njezinu imovinu, što može dovesti do financijskog zlostavljanja (National Committee for the Prevention of Elder Abuse, 2001; Hafemeister, 2003).

S pojavom novih oblika financijskog zlostavljanja starijih osoba, još jedna karakteristika koja se veže uz starije osobe ih čini lakšim metama iskorištavanja, a to jest neupoznatost s tehnologijom (Morgan Stanley, 2024).

Prepoznavanje ovih faktora rizika može pomoći obiteljima, njegovateljima i zajednicama da poduzmu proaktivne korake kako bi zaštitili starije osobe od financijskog zlostavljanja.

6. KARAKTERISTIKE POČINITELJA FINANCIJSKOG ZLOSTAVLJANJA NAD STARIJIM OSOBAMA

Počinitelji financijskog zlostavljanja starijih osoba poprilično su heterogena skupina te se razlikuju se po mnogim karakteristikama, poput spola, dobi, ekonomske situacije i slično. Trenutačno postoji malo istraživanja o počiniteljima financijskih prijevara (Button i sur., 2009.).

Tueth (2000) je konstruirao dvije vrste počinitelja iskorištavanja starijih osoba. Prvi tip se sastojao od disfunkcionalnih pojedinaca s niskim samopoštovanjem koji su možda zlouporabili supstance, bili su pod psihosocijalnim stresom ili su opterećeni zbog skrbi. Takvi pojedinci neće tražiti žrtve, već umjesto toga pasivno iskorištavaju prilike koje im se pružaju. Drugi, agresivniji tip metodički identificira žrtve, uspostavlja moć i kontrolu nad njima te se domaže imovine starijeg prijevaram, zastrašivanjem i drugim oblicima psihičkog zlostavljanja. Takve osobe mogu imati antisocijalni poremećaj osobnosti i malo obzira prema pravima drugih. U tipičnom slijedu, žrtva je identificirana kao oštećena i ranjiva; povjerenje žrtve je osigurano prijateljskim odnosom, uslugom i pružanjem pomoći; žrtva je pasivizirana i opuštena, a zatim izolirana; i konačno počinitelj dolazi u posjed imovine primjenom psihičkog zlostavljanja (Tueth, 2000).

„Počinitelji financijskog zlostavljanja starijih osoba mogu biti različito povezani sa žrtvom, od potpunih neznanaca koji ciljano financijski iskorištavaju ranjive osobe i koristoljubivih institucija do osoba koje su svakodnevno bliske sa žrtvom, poput njegovatelja, prijatelja i članova obitelji.“ (Rusac i Vuić, 2017: 332). Počinitelji zlostavljanja starijih osoba mogu se naći izvan obitelji, poput poduzetnika, prodavača, odvjetnika, agenata osiguranja, svećenika, računovođa, knjigovođa, ali mogu biti članovi obitelji, koji su obično motivirani da dobiju veći udio imovine za sebe (Kemp i Mosqueda, 2005).

Obzirom na različitost situacija i uvjeta u kojima se financijsko zlostavljanje događa, literatura je podijeljena oko dominacije čimbenika povezanosti sa žrtvom i spolom počinitelja.

S jednog stajališta Choi i Mayer (2000) navode kako u slučaju financijskog iskorištavanja, značajan dio počinitelja su žrtvama nepoznati te počinitelji najčešće nakon što iskoriste žrtvu nestanu što onemogućuje identifikaciju (Namkee i Mayer,

2000). Među njima su bili stanari, pružatelji usluga, slučajni prolaznici, opunomoćenici koji su u početku pružali pomoć žrtvi, ali ih je postupno svladala pohlepa; izvođači i majstori koji su potkrali starije osobe lažnim naplatama; profesionalni prevaranti koji su pružali "besplatne" usluge za starije a zatim ih kasnije prevarili; kućni zdravstveni pomoćnici ili negovatelji koji su ukrali novac i druge dragocjenosti iz domova starijih osoba (Choi i Mayer, 2000). Također navode kako je većina počinitelja fizičkog/psihičkog zlostavljanja bila iz kruga obitelji (supružnici i punoljetna djeca), dok više od 40% počinitelja financijskog nasilja nije bilo povezano sa žrtvama (Choi i Mayer, 2000). Thomas-Holmes (2001) također iznosi činjenicu kako većina počinitelja nije povezana sa žrtvom. Počinitelji su u 65% slučajeva bili stranci dok u 20% počinitelji su bila braća i sestre, u 10% kćeri i u 5% sinovi.

Drugo stajalište i nalaze predstavlja istraživanje Nacionalnog centra za zlostavljanje starijih osoba koje je pokazalo kako su u 60,4% slučajeva nasilja počinitelji odrasla djeca starijih osoba. Među počiniteljima su se u gotovo podjednakim omjerima našli ostali članovi obitelji (ostala rodbina 9,7%, unuci 9,2%, prijatelji/susjedi 8,7%) (National Center on Elder Abuse, 1998.; prema Rusac 2006).

Peterson i suradnici (2014.) navode da žrtve najčešće žive u obiteljima i kao najčešće počinitelje navode članove obitelji (57,9%). Odnosno, odrasla djeca su počinitelji u 24,6 % slučajeva, a sljedeći najčešći počinitelji bili su prijatelji i susjedi (16,9 %), a zatim plaćeni pomoćnici u kući (14,9 %). Istraživanje Weissbergera i suradnika (2020) pokazalo je kako je vjerojatnije da će članovi obitelji sudjelovati u višestrukoj viktimizaciji u usporedbi s počiniteljima koji im nisu srodnici. Nalazi istraživanja Fraga Dominguez i suradnika (2022) u skladu su s prethodnim istraživanjima koja su otkrila da je veća vjerojatnost da će članovi obitelji počiniti financijsko zlostavljanje nego nepoznate osobe. Objašnjenje ovog nalaza jest da bliskost članova obitelji sa žrtvom može olakšati počinjenje različitih vrsta zlostavljanja za koje je neophodan pristup žrtvi (Fraga Dominguez i sur., 2022). Također, New York City Department for the Aging (2011; prema Rusac 2006) izvještava kako su u istraživanju prevalencije financijskog zlostavljanja u New Yorku, najčešći počinitelji bili članovi obitelji i bliski poznanici, a najčešće se radilo o odrasloj djeci, unucima i bliskim prijateljima (New York City Department for the Aging, 2011).

Počinitelji financijskog zlostavljanja su mlađe osobe pri čemu 45,1% počinitelja čine osobe mlađe od 40 godina i 39,5% njih u dobi od 41 do 59 godina (National Center on Elder Abuse, 1998; prema Hafemeister, 2003).

Počinitelji kaznenih djela financijskog zlostavljanja u većini slučajeva su bile žene u odnosu na muškarce i živjeli su sa žrtvom (Thomas-Holmes, 2001). U istraživanju Thomas-Holmesa (2001) pokazano je kako su žene u 75% slučajeva bile počinitelji financijskog zlostavljanja. S druge strane postoje studije koje su otkrile da su odrasli sinovi bili vjerojatniji počinitelji financijskih zloporaba. Na primjer, MetLife studija (2009.) izvijestila je da je bilo 2,5 puta više vjerojatno da je sin počinitelj financijskog zlostavljanja (MetLife, 2009). Choi i Mayer (2000) su prikazali kako su sinovi umiješani u otprilike 30 posto slučajeva financijskog zlostavljanja dok kćeri su bile upleten u samo otprilike 12 posto slučajeva.

Osobe koje su ovisne o drogama, alkoholu ili kockanju češće će se uključiti u financijsko zlostavljanje kako bi financirale svoju ovisnost (Jackson, 2016). Jackson i Hafemeister (2011) svojim istraživanjem su dobili rezultate kako je trećina (33%) počinitelja bila ovisna o drogama, 35% je imalo ovisnost o alkoholu, a 50% je imalo ovisnost o drogi i/ili alkoholu. Osobe s emocionalnim ili mentalnim poremećajima, poput poremećaja ličnosti, mogu pokazivati impulzivno ponašanje i manjak osjećaja za ispravnost, što ih čini sklonijima financijskom iskorištavanju starijih osoba što pokazuje i istraživanje Jacksona i Hafemeistera (2011) u kojem je jedna četvrtina (25%) počinitelja imala je dijagnosticiran mentalni poremećaj.

Neki zlostavljači mogu imati povijest kriminalnih djela, uključujući prijevare, krađe ili pronevjere, što može povećati rizik od financijskog iskorištavanja starijih osoba (Jackson i Hafemeister, 2011).

Osobe koje imaju povijest sukoba, nasilja ili drugih oblika zlostavljanja u obitelji ili prema drugima, često su sklone i financijskom zlostavljanju (Jackson i Hafemeister, 2011.). Gotovo polovica (44%) počinitelja svjedočila je ili doživjela obiteljsko nasilje u djetinjstvu ili u svom trenutnom odnosu s partnerom ili djecom. (Jackson i Hafemeister, 2011).

Osobe koje financijski ovise o starijoj osobi, bilo zbog dugova, nezaposlenosti ili drugih problema, često su sklonije iskorištavanju njezinih sredstava kako bi riješile vlastite financijske poteškoće (Jackson i Hafemeister, 2011). Osobe koje su nedavno izgubile posao ili imaju financijske probleme mogu vidjeti starije osobe kao jednostavan izvor novca. Promjene poput razvoda, smrti partnera ili sličnih stresnih događaja mogu povećati financijski pritisak na osobu, što može dovesti do toga da iskoriste stariju osobu. (Hafemeister, 2003).

Zlostavljači, osobe s jakom materijalnom motivacijom su često pohlepni i imaju nerealna očekivanja o nasljedstvu, pa mogu pokušati ubrzati proces stjecanja imovine putem manipulacije, prisile ili laži (National Committee for the Prevention of Elder Abuse, 2001; prema Jackson i Hafemeister, 2011).

Dob i kulturološke norme među čimbenicima su koji pridonose zlostavljanju starijih osoba u zajednici i društvu. (npr. normalizacija nasilja) (WHO, 2022). Neke su studije ispitivale financijsko zlostavljanje u odnosu na rasnu i kulturnu pozadinu, obzirom da kultura ima utjecaj na vrijednosti i uvjerenja (Phelan, 2020). Istočnu polutku zemlje u većini slučajeva karakterizira kolektivistički pristup (za razliku od individualističkog pristupa općenito viđenog u zapadnjačkim zemljama) što onda opravda korištenje financija i imovine starije osobe za veće dobro obitelji/zajednice (Phelan, 2020). Primjerice u Južnoj Africi postoji moralni pritisak (i obitelji i države) da se mirovine dijele s obitelji što povećava rizik od financijskog zlostavljanja i zanemarivanja (Lloyd-Sherlock i sur., 2018).

7. PREVALENCIJA FINANCIJSKOG ZLOSTAVLJANJA STARIJIH OSOBA

Prevalenciju financijskog zlostavljanja starijih osoba (kao i zlostavljanja starijih osoba općenito) teško je procijeniti jer ne postoji nacionalni mehanizam izvješćivanja koji bi to zabilježio i analizirao, slučajevi se često ne prijavljuju, definicije su različite i teško ih je otkriti (Rusac i Vuić, 2017).

Financijsko zlostavljanje jedan je od češćih oblika zlostavljanje počinjeno nad starijim osobama, a također se opisuje kao jedan od najbrže rastućih oblika nasilja nad starijim osobama (New York State Department of Law, 2000; prema Hafemeister, 2003).

Ajduković i suradnici (2007) proveli su istraživanje na području Grada Zagreba koristeći prigodni uzorak od 303 osobe (23,4% muškaraca i 76,6% žena) u dobi od 65 do 97 godina, a koje je za cilj imalo dobivanje podataka o izloženosti nasilju starijih osoba unutar obitelji. Rezultati su pokazali da je barem 61,1% ispitanika u posljednjih godinu dana doživjelo jedan od oblika nasilja u obitelji. U prosjeku su najčešće doživjeli psihičko nasilje (24,1%), zatim materijalno zlostavljanje (6,4%), tjelesno nasilje (4,4%) te seksualno nasilje (2,1%) (Ajduković i sur., 2007).

Rusac (2009) je provela istraživanje koje se bavilo utvrđivanjem oblika nasilja nad starijim osobama u obitelji s obzirom na sociodemografska obilježja te ispitivanjem percepcije starijih osoba o prijavljivanju nasilja. Istraživanje je provedeno na 1 000 osoba starijih od 65 godina koje žive na području Grada Zagreba (Rusac, 2009). Istraživanje je pokazalo kako je stopa prevalencije financijskog zlostavljanja 1,8% (Rusac, 2009). Materijalno zlostavljanje starijih provjeravalo se kroz tri čestice. Prva je bila procjena učestalosti doživljavanja da im se otvara osobna pošta bez znanja i dopuštenja, zatim, koliko puta su starije osobe doživjele da su bili prisiljeni mijenjati oporuke te koliko puta je umjesto njih i bez njihovog znanja netko potpisao dokumente (Rusac, 2009). Kod čestice „otvarali Vašu poštu bez Vašeg znanja i dopuštenja“, 97,9% starijih osoba navelo da nikada nisu doživjeli takvo ponašanje, 0,8% je doživjelo nekoliko puta u posljednjih 1 do 3 godina, a 0,7% je doživjelo nekoliko puta godišnje. Oko 0,3% starijih navelo je da takvo ponašanje od strane člana obitelji doživljava svakodnevno (Rusac, 2009). Kod čestice „Bili prisiljeni mijenjati oporuke“ 0,5% ispitanika je navelo da je doživjelo takvo ponašanje nekoliko puta godišnje (Rusac, 2009). Ovim istraživanjem pokazano je kako muškarci više trpe ekonomsko nasilje (Rusac, 2009).

Na području Vukovarsko-srijemske županije, Humanitarna udruga Duga Vukovar (Prokić i sur., 2022) provela je istraživanje kojem je cilj bio ispitati prepoznaju li osobe starije od 55 godina nasilje i jesu li bile žrtve te ispitati postoji li razlika među ispitanicima koji dolaze sa gradskog i ruralnog područja. U istraživanju je sudjelovalo 305 osoba sa područja VSŽ-a, specifično sa područja gradova Vukovara i Iloka, te općina Bogdanovci, Negoslavci, Trpinja, Borovo i Tovarnik. 68,2% uzorka činile su žene (208 osoba) a muškarci 31,8% (97 osoba) u dobi od 55 godina do preko 85

godina. Od ukupnog broja ispitanika 136 osoba je sa ruralnog područja što iznosi 44,6% (Prokić i sur., 2022). Što se pojedinačnih oblika nasilja tiče, iz prikupljenih rezultata vidljivo je kako su najzastupljeniji oblici nasilja fizičko, ekonomsko i psihičko nasilje (Prokić i sur., 2022). Što se ekonomskog nasilja tiče, ukupno je 13,1% ispitanika, odnosno, u ruralnoj sredini 15,6% izjavilo kako su bile žrtve. Osnovni izvor prihoda većini uzorka je mirovina 80%, zatim plaća 7%, a čak 13% ispitanika nema vlastiti izvor prihoda što znači kako su ovisni o tuđoj pomoći što bi ih moglo učiniti pogodnim žrtvama financijskog zlostavljanja (Prokić i sur., 2022).

Rusac je tijekom 2017. i 2018. provela anketno istraživanje u 11 domova za starije osobe u Gradu Zagrebu kojem je jedan od ciljeva bio ispitati razlike u percepciji djelatnika i korisnika doma o prevalenciji nasilja nad starijim osobama u domu za starije osobe počinjenog od strane djelatnika (Rusac, 2023). Ukupno je sudjelovalo 520 djelatnika (89,1 % su osobe ženskog spola te 10,9 % muškog spola, raspon dobi kreće se od 19 do 65 godina) te 552 korisnika domova za starije osobe (19,3% osoba muškog spola i 89,7 % osoba ženskog spola, prosječna dob korisnika 83 godina). Jedna od čestica anketnog istraživanja bila jest „*Uzima korisniku nakit, novac, odjeću ili nešto drugo iz njegove sobe*“ ($p>0,05$) na koju su korisnici domova i djelatnici u domovima za starije osobe različito su percipirali prisutnost navedenog (7,4% korisnika i 4,0% djelatnika). 1,8% korisnika percipiralo je kako je korisnik morao platiti neku uslugu koja je inače besplatna. Istu česticu percipira 4,8% djelatnika (Rusac, 2023).

8. POSLJEDICE FINACIJSKOG ZLOSTAVLJANJA STARIJIH

Starenjem populacije povećava se broj osoba pogodnih za ekonomsko iskorištavanje, a gubitak financijskih resursa ugrožava mogućnost starije osobe da vodi neovisan život te da podmiruje osobne potrebe (Rusac i sur., 2016).

Za osobu koja je preživjela financijsko zlostavljanje, gubici su često veći od novčanih i imovinskih (Lichtenberg i sur., 2019). Iz psihološke perspektive, gubitak povjerenja u druge identificiran je kao najčešća posljedica financijskog zlostavljanja (Deem, 2000). Financijsko zlostavljanje može uzrokovati ozbiljne emocionalne nevolje, depresiju ili tjeskobu, loše tjelesno zdravlje, gubitak neovisnosti, poteškoće s donošenjem odluka, usamljenost (Lichtenberg i sur., 2019). Osim toga, žrtve mogu

postati vrlo uplašene što može dovesti do dramatičnih promjena u načinu života te mogu iskusiti gubitak povjerenja u vlastite sposobnosti (Deem, 2000). Nakon gubitka financijske samostalnosti, starije osobe mogu postati ovisne o drugima za svakodnevne potrebe, što može smanjiti njihov osjećaj samopoštovanja i kontrolu nad vlastitim životom.

Thomas-Holmes (2001) navodi kao rezultat kontinuiranog zlostavljanja da su mnoge žrtve zločina financijske zlorabe pretrpjele velike gubitke te da više nemaju dovoljno novca za pokrivanje osnovnih životnih potreba, poput hrane, stanovanja, lijekova i zdravstvene skrbi. Sedamdeset i pet posto žrtava gubi svoju sigurnost, osobnu imovinu i/ili imovinu, 15,0% ih je pretrpjelo pad u emocionalnom i mentalnom zdravlju, a 10,0% moralo je promijeniti način života (Thomas-Holmes, 2001).

Psihološke posljedice nasilja mogu uključivati sram te osjećaj nemoći i nelagode zbog priznanja da su žrtve nasilja, strah od osвете od strane počinitelja nasilja ili strah od institucionalizacije ako se nasilje prijavi (Olofsson i sur., 2012).

Financijsko zlostavljanje često uključuje osobe od povjerenja, što može dovesti do narušavanja odnosa s obitelji i prijateljima. Ovo može dovesti do daljnje izolacije i usamljenosti (Deem i sur., 2007; prema Fraga Dominguez i sur., 2022). Obitelji starijih osoba mogu biti prisiljene preuzeti dodatne financijske ili skrbničke odgovornosti, što može utjecati na njihovu ekonomsku situaciju i odnose unutar obitelji. Članovi obitelji čije je nasljedstvo smanjeno ili osiromašeno kao rezultat financijskog zlostavljanja pretrpjet će gubitak i sami se mogu osjećati zlostavljano, osobito ako su smatrali da imaju pravo naslijediti imovinu žrtve (Dessin, 1999).

Ono što također proizlazi kao posljedica financijskog zlostavljanja starijih jest da starije osobe postaju ovisne o socijalnoj pomoći i uslugama kako bi nadoknadile izgubljeno (Setterlund 2001; prema Phelan, 2020).

9. PREVENCIJA

Prevenција nasilja nad starijim osobama važna je za zaštitu dostojanstva, materijalnu sigurnost i poboljšanje kvalitete života općenito (Rusac, 2006). Prevenција zlostavljanja starijih osoba društveno je pitanje koje zahtijeva suradnju različitih disciplina i članova zajednice (Donovan i Regehr, 2010). Stručnjaci iz različitih područja, kao što je socijalni rad, psihologija, pravo i medicina uključeni su u rad sa starijim osobama i starijim žrtvama zlostavljanja i zanemarivanja (Vandsburger i sur., 2012.) Zbog svoje uloge stručnjaka u pružanju intervencija i kreiranju preventivnih usluga, socijalni radnici prednjače u otkrivanju znakova zlostavljanja starijih osoba radeći sa starijim osobama. (Namkee i Mayer, 2000.). Socijalni radnici također se moraju zalagati za povećanje financiranja za prevenciju, otkrivanje, potkrepljivanje i intervenciju u zlostavljanju i zanemarivanju starijih osoba (Hafemeister, 2003).

Potreba za suradnjom proizlazi iz kompleksnosti problema i potrebe za sveobuhvatnim pristupom, u kojem se medicinski, psihosocijalni, pravni i duhovni aspekti problema usko isprepliću. Razmjena informacija između različitih institucija i skupina stručnjaka nužna je za prevenciju, rano otkrivanje i otklanjanje zanemarivanja i zlostavljanja starijih osoba. Kako populacija starijih od 65 godina i dalje raste, očekuje se da će biti sve veća potreba za kvalificiranim stručnjacima opće prakse koji mogu raditi sa starijim osobama i onima koji su bili zlostavljani (Vandsburger i sur., 2012). Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (2022), formulirane su mnoge strategije kako bi se spriječilo zlostavljanje starijih osoba, ali dokazi o usješnosti provođenja istih trenutno su ograničeni. Strategije koje se smatraju obećavajućima uključuju intervencije njegovatelja, koje pružaju usluge za ublažavanje tereta skrbi; programi financijskog upravljanja za starije osobe ranjive na financijsko iskorištavanje; linije hitne pomoći i skloništa; i multidisciplinarni timovi, od tadapotrebnih odgovori često utječu na više sustava (WHO, 2022). Neki autori (Spitek-Zvonarević, 2006; prema Rusac, 2006) potiču razvoj preventivnih programa temeljenih na javnozdravstvenim modelima, na individualnoj razini, u međusobnim odnosima u neposrednoj okolini i šire na društvenoj razini. Temelj primarne prevencije je senzibiliziranje javnosti kroz programe edukacije starijih osoba, stručnjaka i javnih službenika, posebice zdravstvenih ustanova i društva općenito. Uloga medija u razbijanju stereotipa i predrasude prema starijima i u svijesti o nasilju vrlo su važne (Spitek-Zvonarević,

2006; prema Rusac, 2006). Sekundarna prevencija odnosi se na šire društveno djelovanje (registri nasilja i statističko praćenje svih oblika nasilja, unapređenje sustava prijave nasilja, naglašavanje važnosti istraživanja). Tercijarni stupanj prevencije karakterizira pomoć žrtvama nasilja, kao i počiniteljima, kako bi se spriječilo ponavljanje nasilja (Spitek-Zvonarević, 2006; prema Rusac, 2006). Programi za žrtve, kao što su službe za zaštitu odraslih, hitna skloništa, usluge privremenog smještaja i premještanja kako bi se osigurala dugoročna poboljšanja briga (Choo i sur., 2013). Programi rehabilitacije za počinitelje, kao što su pravna pomoć, psihijatrijska intervencija, potpora i savjetovanje koje može uključivati vještine rješavanja sukoba (Choo i sur., 2013).

Neke države poduzele su određene intervencije za prevenciju zlostavljanja u ustanovama, a odnose se na zapošljavanje, superviziji i obuku osoblja, kao i razvoj, vještinu, tretman i reakciju na zlostavljanje starijih te provođenje kampanje za osvještavanje o problemu zlostavljanja na svim razinama (Rusac i Čizmin, 2011).

Kako bi prevencija bila uspješna, strategija za borbu protiv nasilja mora uključivati promicanje zagovaranja i podizanja svijesti, poučavanje opće populacije o kulturi nenasilja, razvoj zakona za bolju provedbu, nadzor intervencija i analiza podataka, pružanje izravnih usluga žrtvama/počiniteljima i poštivanje određenih načela.

10. ZAKLJUČAK

Nasilje predstavlja važan javnozdravstveni problem, njime se zadire u temeljna ljudska prava, i sve je češća pojava suvremenog društva. Financijsko nasilje nad starijim osobama nedovoljno je istražen oblik nasilja stoga je potrebo podići svijesti o pojavnosti istoga. Prevalenciju financijskog zlostavljanja među starijim osobama teško je utvrditi zbog neujednačenog definiranja pojma i oblika financijskog zlostavljanja, kao i različitih načina prikupljanja podataka. Velika poteškoća u određivanju prevalencije financijskog iskorištavanja je i velik broj neprijavljenih slučajeva.

Izuzev starije životne dobi, brojni su drugi čimbenici koji povećavaju rizik da starija osoba postane žrtva financijskog iskorištavanja. Prema nekim istraživanjima (National Center on Elder Abuse, 1998; Bernatz i sur., 2001) tipična žrtva je ženska osoba, u dobi od 80 godina, koja živi u vlastitom domu. Povećan rizik postoji ako je prisutan

kognitivni deficit, narušeno tjelesno i psihičko zdravlje (Choi i Mayer, 2000) te ako je osoba usamljena ili socijalno izolirana (Olivier i sur., 2015; prema Fenge i Lee, 2018). Počinitelji financijskog zlostavljanja starijih osoba mogu biti žrtvi bliske osobe, najčešće članovi obitelji (National Center on Elder Abuse, 1998.; prema Rusac 2006), ili potpuni neznanci (Choi i Mayer, 2000).

Financijsko zlostavljanje uključuje krađu, prijevare, krivotvorenje potpisa, zlouporabe punomoći i skrbništva te protupravnih prijenosa vlasništva. Promjenom medija masovne komunikacije, starije osobe postale su žrtvama novih oblika financijskog zlostavljanja. Pojavile su se telefonske prevare, romantične prevare, online prevare i prijekure računalne tehničke podrške. Zbog manjka informatičkog znanja, osobe starije životne dobi postaju lakšom metom za iskorištavanje.

Posljedice ekonomskog zlostavljanja nad starijim osobama mogu biti dugotrajne i ozbiljne, ne samo u smislu financijskog gubitka, već i emocionalne i psihološke štete. Gubitak uštedevine ili imovine može starije osobe dovesti u financijsku nesigurnost, lišavajući ih sredstava za osnovne životne potrebe, poput stanovanja, hrane i zdravstvene skrbi. Također, ekonomsko zlostavljanje može dovesti do ozbiljnih emocionalnih problema poput anksioznosti, depresije i osjećaja srama. Financijski gubici mogu ograničiti mogućnost starijih osoba da si priušte potrebne zdravstvene usluge, lijekove i medicinske tretmane, što može pogoršati njihovo zdravstveno stanje. Zlostavljanje može značajno narušiti samopouzdanje starijih osoba, koje se mogu osjećati bespomoćno i nesposobno za donošenje vlastitih odluka o financijama, što dodatno povećava njihovu ovisnost o drugima.

Ekonomsko zlostavljanje starijih osoba predstavlja ozbiljnu prijetnju njihovoj financijskoj sigurnosti i emocionalnom blagostanju. S obzirom na sve veću stariju populaciju, važno je razviti strategije koje će učinkovito spriječiti i sankcionirati ovakve oblike zlostavljanja. Društvo ima moralnu i zakonsku odgovornost osigurati dostojanstvenu starost bez straha od financijske eksploatacije.

11. LITERATURA

1. Ajduković, M., Rusac, S. & Ogresta, J. (2007). Izloženost starijih osoba nasilju u obitelji. *Revija za socijalnu politiku*, 15(1), 3-22.
2. Bernatz, S. I., Aziz, S. J. & Mosqueda, L. (2001). Financial abuse. In M. D. Mezey (Ed.), *The Encyclopedia of Elder Care*. New York: Springer.
3. Biggs, S., Manthorpe, J., Tinker, A., Doyle, M. & Erens, B. (2009). Mistreatment of older people in the United Kingdom: Findings from the first National Prevalence Study. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 21(1), 1-14. doi:10.1080/08946560802571870 PRISTUP: 10.9.2024.
4. Button, M., Lewis, C., & Tapley, J. (2009). *Fraud typologies and victims of fraud: Literature review*. London: National Fraud Authority.
5. Butković, M. (2012). *Ugovor o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju u sudskoj praksi*. Zagreb: Hrvatska javnobilježnička komora.
6. Choi, N. G., Kulick, D. B., & Mayer, J. (1999). Financial exploitation of elders: Analysis of risk factor based on country adult protective services data. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 10(3-4), 39-62. doi:10.1300/j084v10n03_03
7. Choi, N. G., & Mayer, J. (2000). Elder Abuse, Neglect, and Exploitation. *Journal of Gerontological Social Work*, 33(2), 5-25.
8. Choo, W. Y., Hairi, N. N., Othman, S., Francis, D. P., & Baker, P. R. (2013). *Interventions for preventing abuse in the elderly*. *Cochrane Database of Systematic Reviews*. DOI: 10.1002/14651858.CD010321
9. Crichton, S. J., Bond, J. B., Harvey, C. D. H., & Ristock, J. (1999). Elder abuse: Feminist and ageist perspectives. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 10(3-4), 115-130. https://doi.org/10.1300/J084v10n03_06 PRISTUP: 11.9.2024.
10. DeLiema, M. (2018). Elder fraud and financial exploitation: Application of routine activity theory. *The Gerontologist*, 58(4), 706-718. <https://doi.org/10.1093/geront/gnw258> PRISTUP: 7.8.2024.
11. Dessin, C. L. (1999). Financial abuse of the elderly. *Idaho L. Rev.*, 36, 203.
12. Deem, D. L. (2000). Notes from the field: Observations in working with the forgotten victims of personal financial crimes. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 12(2), 33-48.

13. Doyle, N. (2022). Elder Financial Exploitation and Scam Activities Targeting Elderly Victims. *Culminating Projects in Criminal Justice*. 17. https://repository.stcloudstate.edu/cjs_etds/17 PRISTUP: 16.8.2024.
14. Donovan, K., & Regehr, C. (2010). Elder abuse: Clinical, ethical, and legal considerations in social work practice. *Clinical Social Work Journal*, 38(2), 174-182.
15. Državni zavod za statistiku (2022). Objavljeni konačni rezultati Popisa 2021. <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> PRISTUP: 29.8.2024.
16. Fealy, G., Donnelly, N., Bergin, A., Treacy, M.P., Phelan, A. (2012) *Financial Abuse of Older People: A Review*, NCPOP, University College Dublin. <https://safeguardingireland.org/wp-content/uploads/2018/10/Financial-Abuse-Older-People--A-Review.pdf> PRISTUP: 7.8.2024.
17. Fenge, L. A., & Lee, S. (2018). Understanding the risks of financial scams as part of elder abuse prevention. *British Journal of Social Work*, 48(4), 906-923. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcy037> PRISTUP: 10.8.2024.
18. Ferreira, M. (2005). Elder abuse in Africa: What policy and legal provisions are there to address the violence. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 16(2), 17-32. https://doi.org/10.1300/J084v16n02_02 PRISTUP: 10.9.2024.
19. Fraga Dominguez, S., Ozguler, B., Storey, J. E., & Rogers, M. (2022). Elder Abuse Vulnerability and Risk Factors: Is Financial Abuse Different From Other Subtypes? *Journal of Applied Gerontology*, 41(4), 928-939. <https://doi.org/10.1177/07334648211036402> PRISTUP: 7.8.2024.
20. Frolik, L. A. (2001). Insurance Fraud on the Elderly.
21. Hafemeister, T. L. (2003). Financial abuse of the elderly in domestic settings. *Elder mistreatment: Abuse, neglect, and exploitation in an aging America*, 382-445. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK98784/> PRISTUP: 7.8.2024.
22. Hall J. E., Karch D. L., & Crosby A. E. (2016). *Elder abuse surveillance: Uniform definitions and recommended core data elements for use in elder abuse surveillance, Version 1.0*. Atlanta, GA: National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention.

23. Hwang, M. M. (1996). Durable power of attorney: financial planning tool or license to steal?. *The Journal of Long Term Home Health Care: The PRIDE Institute Journal*, 15(2), 13-23.
24. Jackson, S., & Hafemeister, T. L. (2011). Financial abuse of elderly people vs. other forms of elder abuse: Assessing their dynamics, risk factors, and society's response. *National Institute of Justice Final Report*
25. Jackson, S. L. (2016). All elder abuse perpetrators are not alike: The heterogeneity of elder abuse perpetrators and implications for intervention. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 60(3), 265-285.
26. Kemp, B. J., & Mosqueda, L. A. (2005). Elder financial abuse: An evaluation framework and supporting evidence. *Journal of the American Geriatrics Society*, 53(7), 1123-1127.
27. Lachs, M. S., & Pillemer, K. (1995). Abuse and neglect of elderly persons. *New England Journal of Medicine*, 332(7), 437-443. DOI: 10.1056/NEJMr1404688
28. Langan, J., & Means, R. (1996). Financial management and elderly people with dementia in the UK: as much a question of confusion as abuse?. *Ageing & Society*, 16(3), 287-314.
29. Laumann, E. O., Leitsch, S. A., & Waite, L. J. (2008). Elder mistreatment in the United States: Prevalence estimates from a nationally representative study. *The Journal of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 63(4), 248-254. <https://doi.org/10.1093/geronb/63.4.S248> PRISTUP: 10.9.2024.
30. Lee, J. and Geistfeld, L. (1999). Elderly consumers' receptiveness to telemarketing fraud. *Journal of Public Policy and Marketing*, 18(2), 208-217. <https://doi.org/10.1177/074391569901800207> PRISTUP: 9.9.2024.
31. Lee, Y.J., Kaplan, C.P., & Perez-Stable, E.J. (2014). Elder Mistreatment among Chinese and Korean Immigrants: The Roles of Sociocultural Contexts on Perceptions and Help-Seeking Behaviors. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 23(1), 20-44.

32. Lichtenberg P. A., Hall L., Gross E., Campbell R. (2019). Providing assistance for older adult financial exploitation victims: Implications for clinical gerontologists. *Clinical Gerontologist*, 42(4), 435–443. <https://doi.org/10.1080/07317115.2019.1569190> PRISTUP: 29.8.2024.
33. Lloyd-Sherlock, P., Penhale, B., & Ayiga, N. (2018). Financial abuse of older people in low and middle-income countries: The case of South Africa. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 30(3), 236–246. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29595372/> PRISTUP: 10.9.2024.
34. Lubben, J. Gironda, M. Sabbath, E. Kong, J. and Johnson, C. (2015). *Social Isolation Presents a Grand Challenge for Social Work*. American Academy of Social Work and Social Welfare Working Paper No. 7. <http://aaswsw.org/wpcontent/uploads/2015/03/Social-Isolation-3.24.15.pdf> PRISTUP: 10.9.2024.
35. Marson, D. C., Martin, R. C., Wadley, V., Griffith, H. R., Snyder, S., Goode, P. S., ... & Harrell, L. E. (2009). Clinical interview assessment of financial capacity in older adults with mild cognitive impairment and Alzheimer's disease. *Journal of the American Geriatrics Society*, 57(5), 806–814. DOI: [10.1111/j.1532-5415.2009.02202.x](https://doi.org/10.1111/j.1532-5415.2009.02202.x) PRISTUP: 10.9.2024.
36. MetLife Mature Market Institute. (2009). *Broken trust: Elders, family, and finances: A study on elder financial abuse prevention*. Blacksburg, VA: Virginia Polytechnic Institute and State University. <https://www.metlife.com/assets/cao/mmi/publications/studies/mmi-study-broken-trust-elders-family-finances.Pdf>
37. Morgan Stanley (2024). *Protecting Elders From Financial Abuse*. <https://www.morganstanley.com/articles/elder-financial-abuse-protecting-loved-ones> PRISTUP: 3.9.2024.
38. National Trading Standards Scams Team (2015) Scams Toolkit: A Holistic Guide to Mail Fraud [Online]: http://www.ageuk.org.uk/brandpartnerglobal/swanseabayvpp/documents/scams%20toolkit_edition%201_april%2015.pdf
39. Olofsson N., Lindqvist K., Danielsson I. (2012). Fear of crime and psychological and physical abuse associated with ill health in a Swedish

- population aged 65-84 years. *Public Health*, 126, 358–364. <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2012.01.015> PRISTUP: 3.9.2024.
40. Payne, B. K. (2013). *Physical and Emotional Abuse of the Elderly*.
41. Phelan, A. (2020). Financial abuse of older people. *Advances in Elder Abuse Research: Practice, Legislation and Policy*, 101-119. , https://doi.org/10.1007/978-3-030-25093-5_8 PRISTUP: 30.8.2024.
42. Peterson, J. C., Burnes, D. P., Caccamise, P. L., Mason, A., Henderson, C. R., Wells, M. T., ... & Lachs, M. S. (2014). Financial exploitation of older adults: a population-based prevalence study. *Journal of general internal medicine*, 29, 1615-1623.
43. Petrusic, N., Todorovic, N., Vracevic, M., & Jankovic, B. (2015). Financial abuse of older women in Serbia. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 27(4-5), 410-421. : <http://dx.doi.org/10.1080/08946566.2015.1094300> PRISTUP: 30.8.2024.
44. Prokić, T., Rkman, T., & Bačić Beljić, J. (2022). *Istraživanje potreba starijih osoba za socijalnim i zdravstvenim uslugama kao i prevalenca nasilja nad starijim osobama u VSŽ*. Vukovar. <https://duga-vukovar.hr/wp-content/uploads/2023/07/Istrazivacki-rad.pdf> PRISTUP: 7.8.2024.
45. Reiboldt, W., & Vogel, R. E. (2003). *A Critical Analysis of Telemarketing Fraud in a Gated Senior Community*. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 13(4), 21–38. doi:10.1300/j084v13n04_02 PRISTUP: 10.9.2024.
46. Rusac, S. (2006). Nasilje nad starijim osobama. *Ljetopis socijalnog rada*, 13 (2), 331-346.
47. Rusac, S. (2009). Nasilje nad starijim osobama u obitelji na području grada Zagreba. *Ljetopis socijalnog rada*, 16 (3), 573-594.
48. Rusac, S., & Čizmin, A. (2011). Nasilje nad starijim osobama u ustanovama. *Medica Jadertina*, 41(1-2), 51-58.
49. Rusac, S., Vahtar, D., Vrban, I., Despot Lučanin, J., Radica, S., & Spajić-Vrkaš, V. (2016). *Narativi o dostojanstvu u starijoj životnoj dobi – preliminarni izvještaj*. Zagreb: Zaklada zajednički put.
50. Vuić, I., & Rusac, S. (2017). Financijsko zlostavljanje starijih osoba. *Revija za socijalnu politiku*, 24(3), 321-341.

51. Rusac, S. (2023). *Nasilje u domovima za starije osobe u Gradu Zagrebu: percepcije korisnika i djelatnika*. (Power Point prezentacija). PREUZETO S: https://moodle.srce.hr/2023-2024/pluginfile.php/9315532/mod_resource/content/1/PERCEPCIJA%20KORISNIKA%20I%20DJELATNIKA%20DOMOVA%20ZA%20STARIJE%20OSOBE%20%281%29.pdf
52. Sedić, B. (2010). *Zdravstvena njega gerijatrijskih bolesnika - nastavni tekstovi*. Zdravstveno veleučilište. Zagreb.
53. Thomas-Holmes, A. L. (2001). Financial abuse of elders.
54. The Consumer Financial Protection Bureau (CFPB). (2021). *Preventing elder financial abuse: Guide for family and friends of people living in nursing homes and assisted living communities*. https://files.consumerfinance.gov/f/documents/cfpb_preventing-elder-financial-abuse_friends-family-guide.pdf PRISTUP: 3.9.2024.
55. Tueth, M. J. (2000). Exposing financial exploitation of impaired elderly persons. *The American Journal of Geriatric Psychiatry*, 8(2), 104-111. <https://doi.org/10.1097/00019442-200005000-00004> PRISTUP: 10.9.2024.
56. Udruga za podršku žrtvama i svjedocima (2020). *STOP nasilju nad starijima*. [Brošura]. Grafika d.o.o., Osijek. https://www.dmsvsz.hr/wp-content/uploads/2020/05/STOP_brosura.pdf PRISTUP: 16.8.2024.
57. Vandsburger, E., Curtis, V., & Imbody B. (2012). Professional preparedness to address abuse and neglect among elders living in the Rural South: Identifying resiliency where stress prevails. *Ageing International*, 2012(37), 356-372.
58. Wainer, J., Darzins, P., & Owada, K. (2010). *Prevalence of financial elder abuse in Victoria: Protecting elders' assets study*. Melbourne: Monash University. https://www.eapu.com.au/uploads/research_resources/VIC-Prevalence_of_Financial_Elder_Abuse_MAY_2010-Monash.pdf PRISTUP: 11.9.2024.
59. Wood, S. A., Liu, P. J., Hanoch, Y., & Estevez-Cores, S. (2016). Importance of numeracy as a risk factor for elder financial exploitation in a community sample. *Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social*

- Sciences*, 71(6), 978-986 <https://doi.org/10.1093/geronb/gbv041> PRISTUP: 16.8.2024.
60. World Health Organization (2002). *World report on violence and health*. WHO, Geneva
61. World Health Organization (2022). *Abuse of older people*. WHO, Geneva.
62. Weissberger G. H., Goodman M. C., Mosqueda L., Schoen J., Nguyen A. L., Wilber K. H., Gassoumis Z. D., Nguyen C. P., Han S. D. (2020). Elder abuse characteristics based on calls to the National Center on Elder Abuse resource line. *Journal of Applied Gerontology*, 39(10), 1078–1087. <https://doi.org/10.1177/0733464819865685> PRISTUP: 30.8.2024.
63. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji. NN br. 70/17, 126/19, 84/21, 114/22. <https://www.zakon.hr/z/81/Zakon-o-za%C5%A1titi-od-nasilja-u-obitelji> PRISTUP: 16.8.2024.
64. Ustav Republike Hrvatske. NN br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14. <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske> PRISTUP: 16.8.2024.
65. Kazneni zakon. NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24. <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon> PRISTUP: 16.8.2024.